

Α_ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

(Α_ΘΕ 3.1. Εκκλησία, 3.2. Ευχαριστία, 3.3 Ενότητα, 3.4 Ταυτότητα, 3.5 Όρια/Νόμος)

3.1 ΕΚΚΛΗΣΙΑ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
Οι μαθητές/μαθήτριες να: <ul style="list-style-type: none"> - διατυπώνουν συλλογισμούς για την Εκκλησία με βάση το σχετικό άρθρο του Συμβόλου της Πίστεως, - ταυτοποιούν κοινοτικά στοιχεία στους τρόπους έκφρασης (σύμβολα, εικόνες) και λειτουργίας της Εκκλησίας. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός της έννοιας «Εκκλησία» και του περιεχομένου της με βάση την ερμηνεία του άρθρου της Πίστεως «Εις Μίαν, Αγίαν, Καθολικήν και Αποστολικήν...». - Συσχέτιση συμβόλων και εικόνων με τον κοινοτικό τρόπο λειτουργίας της Εκκλησίας.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Η Εκκλησία και τα εκκλησιαστικά σύμβολα.

- «Ομαδοσυνεργασία –Εννοιολογικός χάρτης»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα δίνεται φωτοτυπία με τη λέξη «εκκλησία» και την ετυμολογία της γραμμένες στο κέντρο, και εικόνες-σύμβολα της Εκκλησίας περιφερειακά (π.χ. ναυς, άμπελος). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να γράψουν κάτω από τη λ. εκκλησία συνειρμούς που τους γεννά η λέξη και η ετυμολογία της (π.χ. έκκληση, πρόσκληση, εκκλησία του Δήμου, κ.ο.κ.). Στη συνέχεια, καλούνται να συνδέσουν τη λ. εκκλησία με μια εικόνα-σύμβολό της που τους αρέσει περισσότερο και να δικαιολογήσουν την επιλογή τους (γραπτώς κάτω από το σύμβολο). Ακολουθεί παρουσίαση στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
 - «Ομαδοσυνεργασία – Έντεχνος συλλογισμός: Συνδέοντας, Επεκτείνοντας, Προκαλώντας»: Προβάλλονται (ή μοιράζονται) φωτογραφίες με σύμβολα της εκκλησίας (ναυς, άμπελος, άγκυρα, το χριστόγραμμα, η λέξη ΙΧΘΥΣ, ο καλός ποιμήν, κ.ά.), σε συνδυασμό με σχετικά αγιογραφικά (π.χ. Ιω 10, 11. 14-15. Ιω 15, 5, Εβρ 6, 18β-19) ή άλλα κείμενα (σχολικό βιβλίο Γ' Γυμνασίου, ΔΕ10). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να αντιστοιχίσουν τα κείμενα με τα σύμβολα απαντώντας στις ερωτήσεις του προτεινόμενου μοτίβου.

Εφαρμόζοντας:

Η Εκκλησία ως λατρευτική κοινότητα.

- «Θετικό - Αρνητικό»: Διαβάζονται ενδεικτικές φράσεις, που αφορούν τον πιστό χριστιανό/την πιστή χριστιανή και καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να αναλάβουν αυτόν τον ρόλο και να «πάρουν θέση προς τον θετικό ή αρνητικό πόλο και να δικαιολογούν τη στάση τους. Προτεινόμενες φράσεις: Όταν πηγαίνω εκκλησία νιώθω άνετα-Δεν χρειάζομαι την εκκλησία: μπορώ να αναπτύξω μόνος/μόνη μου την πνευματικότητά μου στο σπίτι μου- Στην εκκλησία βρίσκω πραγματικό καταφύγιο, τόπο όπου ηρεμώ και βρίσκω τον πνευματικό εαυτό μου- Στην εκκλησία όλοι με κρίνουν και μου λένε τι και πώς να το κάνω- Στην εκκλησία συναντιέμαι με τους φίλους μου- Στην εκκλησία είμαστε μια λατρευτική κοινότητα- Στην εκκλησία συγχρωτιζόμαστε με ανθρώπους σαν κι εμάς- Είναι ωραίο να προσευχόμαστε μαζί κ.ο.κ.
- Εναλλακτικά:
«Ακούγοντας/διαβάζοντας δύο επί δύο (παραλλαγή του δέκα επί δύο)»: «(Πάλιν ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ἔὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἔὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.) οὗ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Μτ 18, 19-20) και «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Μτ 28, 20). Οι μαθητές/μαθήτριες ακούν (ή διαβάζουν) τη φράση και σημειώνουν δύο λέξεις που συνδέουν με το νόημα του ειρμού/της φράσης. Ακολουθεί ερμηνεία (Κυπριανός Καρθαγένης, Αλ. Σμέμαν, Κ. Ware) και σύντομη συζήτηση. Επαναλαμβάνεται η διαδικασία.

Διερευνώντας:

Χαρακτηριστικά της πρώτης Εκκλησίας.

- «Ομαδοσυνεργασία -Διήγηση βιβλικού κειμένου από άλλη προοπτική»: Δίνονται τα χωρία Πραξ 2, 42-47 και 4, 32-37 και απόσπασμα από την επιστολή Προς Διόγνητον. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες επιχειρούν να διηγηθούν το ίδιο βιβλικό περιεχόμενο από την οπτική ενός ενδεοῦς χριστιανού της πρώτης κοινότητας (ενδεχομένως, εκφράζοντας και τα συναισθήματά του). Στη συνέχεια, διαβάζεται σε ολομέλεια απόσπασμα από την 1^η Απολογία του Ιουστίνου και συγκρίνεται με όσα έγραψαν.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) – Συνδέοντας, Επεκτείνοντας, Προκαλώντας»: Γίνεται προβολή παρουσίασης με φωτογραφίες και κατόψεις του πρώτου ευκτήριου οίκου της Δούρας Ευρωπού και δίνονται σχετικές πληροφορίες (ή οι μαθητές/μαθήτριες αναζητούν εικόνες και σχεδιαγράμματα στο διαδίκτυο για τη Δούρα Ευρωπό). Οι μαθητές/μαθήτριες παρατηρούν προσεκτικά την

αρχιτεκτονική και ιδίως τους χώρους που προβλέπονται για ποικίλες δραστηριότητες (π.χ. βαπτιστήριο σε όροφο, αυλή, διδασκαλείο, κύριο χώρο λατρείας). Συνδέουν τις νέες πληροφορίες με ό,τι ήδη γνωρίζουν, επεκτείνουν τη σκέψη τους σε νέες κατευθύνσεις και διατυπώνουν ενδεχομένως νέες ερωτήσεις, αναζητήσεις. (Το κεντρικό θέμα είναι ο τρόπος λειτουργίας της εκκλησιαστικής κοινότητας) .

Αναπλαισιώνοντας:

Η Εκκλησία στο Σύμβολο της Πίστεως.

- «Ομαδοσυνεργασία - Χάρτης εννοιών»: Μέσα από πατερικό (Κύριλλος Ιεροσολύμων, Ι. Χρυσόστομος) ή θεολογικό κείμενο (Ware, 2001, Παπαθανασίου, 2009) που αναφέρεται στους τέσσερις όρους του Συμβόλου της Πίστεως για την Εκκλησία («Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική») και τα σχετικά βιβλικά χωρία (Κολ 1,18, Εφ 5,25-27, Μκ 16, 15, Εβρ 3,1, Εφ 2,20 κ.ά.) οι μαθητές/μαθήτριες κατασκευάζουν έναν εννοιολογικό χάρτη, εξηγώντας σύντομα κάτω από κάθε όρο τη σημασία του.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) – Ερμηνεία και αιτιολόγηση»: Δίνεται/Προβάλλεται η βυζαντινή εικόνα της Πεντηκοστής και το άρθρο 9 του Συμβόλου της Πίστεως. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να συνδυάσουν εικόνα και κείμενο, και να δώσουν μια αιτιολογημένη ερμηνεία και των δύο. (Επικουρικά θα μπορούσαν να δοθούν και κάποια σχετικά βιβλικά χωρία, π.χ. Κολ 1,18, Εφ 5,25-27, Μκ 16, 15, Εβρ 3,1, Εφ 2,20).

Αξιολογώντας:

Η Εκκλησία σήμερα.

- «Στο σκοινί της μπουγάδας (παραλλαγή)»: Καταγράφεται στον πίνακα η ερώτηση: «Τι θα απαντούσατε αν σας έλεγαν: “Δεν χρειαζόμαστε την εκκλησία”;». Κάθε μαθητής/μαθήτρια γράφει την απάντησή του/της με σύντομη επιχειρηματολογία σε αυτοκόλλητο χαρτάκι και το κολλάει στον πίνακα, διαβάζοντάς το στην ολομέλεια. Οι απαντήσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, υπέρ και κατά της άποψης. Ακολουθεί συζήτηση με επιχειρήματα.
- Εναλλακτικά:
«Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται δύο κείμενα: το ένα είναι του Διονυσίου Αλεξανδρείας για τη δράση των χριστιανών σε επιδημία πανώλης, και το άλλο είναι ο ετήσιος απολογισμός της Εκκλησίας της Ελλάδος για το φιλανθρωπικό της έργο. (Εναλλακτικά, αν υπάρχει δυνατότητα, για πληρέστερη πληροφόρηση, θα μπορούσε να γίνει αναζήτηση στην ιστοσελίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος,

«Κοινωνικό έργο»). Οι μαθητές/μαθήτριες συγκρίνουν τα κείμενα και επισημαίνουν τις ιδιαιτερότητες, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 2:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3327,13416/>
 2. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 3:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3328,13417/>
 3. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 4:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3328,13418/>
 4. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 10:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3329,13423/>
 5. Γ΄ Γυμνασίου ΔΕ 14 (Το «Σύμβολο της Πίστεως»):
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13428/>
 6. Γ΄ Λυκείου ΔΕ 24 (απόσπασμα από την Επιστολή προς Διόγνητον):
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4011/>
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή εικόνων: Συμβολικές απεικονίσεις με θρησκευτικό περιεχόμενο,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1095>.
 2. Συλλογή εικόνων: Παραστάσεις σε κατακόμβες,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4478>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών: Κατακόμβες στην Ιταλία,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1097>
 4. Συλλογή εικόνων: Πεντηκοστή:
<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/4637>
 5. Συλλογή εικόνων: Πεντηκοστή (μεικτή τέχνη):
<http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/1072> γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό): «Θρησκευτικά Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου» (2007).
- Χωρία από την Καινή Διαθήκη:
- Κολ 1,18, Ιω 10,16, Ιω 3, 29, Εφ 5,25-27, Α Κορ 1,2, Β Κορ 1,1, Εφ 2,17-18, Ιω 10,16, Μκ 16, 15, Εβρ 3,1, Πραξ 2,42, Εφ 2,20, Αποκ 21, 14., κ.λπ. []).

- Προς Διόννητον επιστολή, όλο το πρωτότυπο κείμενο:
<https://el.wikisource.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82%CE%94%CE%B9%CF%8C%CE%B3%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%BF%CE%BD>
- Ιστοσελίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Κοινωνικό έργο»:
<http://www.ecclesia.gr/greek/koinonia/koinonia.asp>
- Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, «Το φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας της Ελλάδος σήμερα» (φυλλάδιο *Προς τον λαό*, Ιούνιος 2016):
<http://www.apostoliki-diakonia.gr/pdf/ProsToLao2016.pdf> [Το ίδιο και στο περιοδικό «Εκκλησία», τ. 5 (Μάιος 2016), σ. 491:
(<http://www.ecclesia.gr/greek/press/ekklisia/index.asp> , και στην ιστοσελίδα της Συνοδικής Επιτροπής Κοινωνικής Πρόνοιας και Ευποιΐας (<http://sekpe.org/>)].
- Ware, Κάλλιστος (2001³). *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 378-417 («Η Εκκλησία του Θεού», ιδιαίτ. σ. 382), 484-491.
- Θεοδώρου, Ευ. (1982). *Ανθολόγιο Πατερικών Κειμένων*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, (ψηφιοποιημένο από το ΙΕΠ), σ. 28-33, 82-87 (Ιουστίνος, Διονύσιος Αλεξανδρείας, Χρυσόστομος, Κύριλλος Ιεροσολύμων): <http://e-library.iep.edu.gr/iep/collection/browse/index.html?q=%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF+%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD+%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD+1982> .
- Ιωσήφ, Δ. (2004). Δούρα-Ευρωπός. Η πρωιμότερη χριστιανική Εκκλησία. Στο περιοδ. Αρχαιολογία & Τέχνες, τ. 92, σ. 99-103: <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/92-12.pdf>
- Κυπριανού Καρθαγένης, *De Catholicae Ecclesiae Unitate*. Μτφρ. από τα λατινικά Κων. Ν. Δρατσέλλας. Στο έργο Βιβλιοθήκη Λατίνων Εκκλησιαστικών Πατέρων των πρώτων αιώνων, τ. 1ος, Αθήνα 1968, σελ. 40-41:
http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=patr&NF=1&main=texts&file=10.htm
- Παπαθανασίου, Θ. (2009). *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται*, Αθήνα: Εν πλω, σ. 28-30.
- Σμέμαν, Αλ. Η Ανάληψη του Κυρίου. Στο <http://www.katafigi.gr/2016/06/962016.html>
- Ψηφιδωτό από το Καθολικό της Ι. Μ. Οσίου Λουκά Βοιωτίας (του 11ου αι.) (Πεντηκοστή):
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hosios_Loukas_Katholikon_\(sanctuary_vault\)_-_Pentecost_02.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hosios_Loukas_Katholikon_(sanctuary_vault)_-_Pentecost_02.jpg)
- Εικόνες για Εκκλησία: Ναυς, άμπελος κ.ά. σύμβολα.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Θερμός, π. Β. (2005). *Από πού πάνε για την Εκκλησία: Ένας διάλογος*. Αθήνα: Μαΐστρος.
2. Θερμός, π. Β. (2005). *Εκκλησία και νέοι χωρίς αερόσακο*. Αθήνα: Μαΐστρος.
3. Ζηζιούλας, Ι, Μητρ. Περγάμου. (2016). *Έργα Α' Εκκλησιολογικά Μελετήματα*. Αθήνα: Δόμος.
4. Κλεμάν, Ο. (2004). *Οι καιροί που καλούν την Εκκλησία*. Μτφρ. Κ. Σπαθαράκης. Αθήνα: Μαΐστρος.
5. Σμέμαν, Α. (1993). *Η αποστολή της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο*. Μτφρ. Ι. Ροηλίδης. Αθήνα: Ακρίτας.
6. Σμέμαν, Α. (1998). *Πιστεύω*. Μτφρ. Σ. Κομνηνός. Αθήνα: Ακρίτας.
7. Φλωρόφσκι, π. Γ. (1999). *Το Σώμα του Ζώντος Χριστού*. Μτφρ. Ι.Κ. Παπαδόπουλος. Αθήνα: Αρμός.

3.2 ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
Οι μαθητές/μαθήτριες να: <ul style="list-style-type: none">- διακρίνουν τη Θεία Ευχαριστία ως βασικό στοιχείο συγκρότησης της Εκκλησίας,- ερμηνεύουν τη Θεία Ευχαριστία ως θυσία και αναφορά,- εξετάζουν τη σχέση Ευχαριστίας και σύγχρονου κόσμου.	<ul style="list-style-type: none">- Σύνδεση της Θείας Ευχαριστίας με τη μυστηριακή σύναξη της Εκκλησίας.- Συσχέτιση της Θείας Ευχαριστίας με τη θυσία, την αναφορά και τη μεταμόρφωση του κόσμου.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Επίπεδα έκφρασης της ευχαριστίας στην ιστορία και στην καθημερινότητα.

- «Ιδεοθύελλα»: Δημιουργούνται τέσσερις στήλες στον πίνακα, όπου καταγράφονται οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών σε κάθε ένα από τα παρακάτω ερωτήματα: Για ποιο λόγο οι άνθρωποι λένε «ευχαριστώ» σε κάποιον; Με ποιους τρόπους εκφράζουν την ευχαριστία τους οι άνθρωποι στους ανθρώπους; Για ποιο λόγο οι άνθρωποι λένε «ευχαριστώ» στον Θεό; Με ποιους τρόπους εκφράζουν την ευχαριστία τους οι άνθρωποι στον Θεό; (Παλιές και σύγχρονες συνήθειες).
- Εναλλακτικά:
«Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: «Ουδείς άγνωμονέστερος τοῦ εὐεργετηθέντος». Οι μαθητές/μαθήτριες συγκρίνουν το νόημα της ρήσης με τη βιβλική περικοπή των 10 Λεπρών (Λκ 17, 11-19). Καταγράφουν ανάλογες περιπτώσεις που τους έρχονται στον νου από την ιστορία (π.χ. εξοστρακισμός

Αριστείδη, κώνειο στον Σωκράτη, φυλακή στον Κολοκοτρώνη κ.ά.), αλλά και την προσωπική τους εμπειρία.

Νοηματοδοτώντας:

Σταυρική Θυσία, αναφορά, Θεία Ευχαριστία.

- «Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν αποσπάσματα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη και τη Θεία Λειτουργία σχετικά με το νόημα της θυσίας προς τον Θεό και της θυσίας του Θεανθρώπου στον σταυρό (σε σύνδεση με τη Θεία Ευχαριστία). Εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. [Σημείωση: Αντί να δοθούν αποσπάσματα του κειμένου της Θείας Ευχαριστίας, μπορούν να προβληθούν αποσπάσματα από βιντεοσκοπημένη Θ. Λειτουργία με υπότιτλους στη νέα ελληνική.]
- Εναλλακτικά:
«Πέντε π και ένα γ»: Οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν το συμβολισμό της Μεγάλης Εισόδου και την ευχή της Αναφοράς (π.χ. Καβάσιλας, Μάξιμος Ομολογητής, Διονύσιος, μητρ. Σερβίων και Κοζάνης) και αναλύουν το βαθύτερο νόημα της αναίμακτης θυσίας με βάση τα ερωτήματα του μοτίβου (Ποιο/Τι; Ποιος; Πού; Πότε; Πώς; Γιατί;).

Αναλύοντας:

Η Εκκλησία ως ευχαριστιακή σύναξη.

- «Ομαδοσυνεργασία – Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και μελετούν καινοδιαθηκικά χωρία (π.χ. Λκ 22, 17-20, Α Κορ 10, 16· 11, 23-26. 28) και θεολογικά κείμενα με θέμα την ευχαριστιακή στάση/διάθεση του ανθρώπου απέναντι στον Θεό διαχρονικά (π.χ. Ζηζιούλας, Ψαριανός, Καψάνης, Clement Ol.). Στη συνέχεια, σε ένα φύλλο χαρτί γράφουν (στο κέντρο) τις λέξεις «Ευχαριστία-Θεία Ευχαριστία» και καλούνται να σημειώσουν και να συνδέσουν με την κεντρική έννοια ή/και μεταξύ τους τις πληροφορίες των κειμένων. Τους δίνονται επιπλέον τρεις χρονικοί άξονες [Πριν την Πτώση/ Εποχή του Χριστού (Μυστικός Δείπνος)/Πρώτοι χριστιανικοί χρόνοι/Σήμερα] προκειμένου να ομαδοποιήσουν καλύτερα το υλικό τους. Τα βασικά συμπεράσματα κοινοποιούνται στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) - Σκεφτείτε, Αμφιβάλλετε, Εξερευνήστε»: Προβάλλεται/ Δίνεται σε φωτοτυπία ο πίνακας της Sister Corita Kent με τίτλο «God's not Dead. He's Bread» [ή τη βυζαντινή εικόνα της θείας Κοινωνίας (με τον Χριστό να εικονίζεται μέσα στο Άγιο Ποτήριο) σε συνδυασμό με τη λειτουργική φράση: «Τα σα εκ των σων σοι προσφέρομεν». Οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν σκέψεις και αμφιβολίες, ακολουθώντας τις ερωτήσεις του μοτίβου. Στη συζήτηση μπορούν να τεθούν ερωτήματα, όπως: Γιατί προσφέρεται άρτος και οίνος στη Θεία Λειτουργία και όχι κάποιος φυσικός καρπός; Μπορεί να δοθεί και επιπλέον βοηθητικό υλικό [π.χ. *Βημόθυρο*, τχ. 2-3 (2010). Αφιέρωμα στο «Ψωμί των Ανθρώπων», Καβάσιλας (στο Παπαθανασίου, 2009) κ.ά.].

Εφαρμόζοντας:

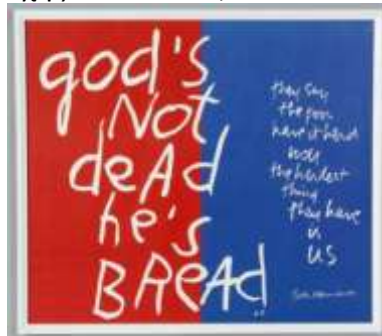
Ο ευχαριστιακός τρόπος ζωής.

- «Παιχνίδι ρόλων» [εμπνευσμένο από τον αββά Δωρόθεο (το παράδειγμα του κύκλου), βλ. Μαντζαρίδης, 1991]: Διαβάζονται η Μεγάλη Εκτενής και τα Δίπτυχα της Αγίας Αναφοράς σε μεταγραφή στη δημοτική (της θ. Λειτουργίας του αγ. Ι. Χρυσοστόμου ή του Μ. Βασιλείου). Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν από μία κάρτα με μία από τις κατηγορίες των ανθρώπων που αναφέρονται στις ευχές(π.χ. *όδοιποροῦντες, νοσοῦντες, αἰχμάλωτοι*, κ.λπ.). Ὀρθιοι/Ὀρθιες σχηματίζουν κύκλο γύρω από ένα θρανίο που παριστάνει το τραπέζι της «αγάπης». Στη μέση του τραπεζιού νοείται ο Χριστός. Καλούνται να περιγράψουν τι συμβαίνει με τις μεταξύ τους σχέσεις, καθώς πλησιάζουν τον Χριστό, και να διατυπώσουν τους τρόπους σύνδεσης της θείας Ευχαριστίας με την καθημερινή ζωή.
- Εναλλακτικά:
«Ἰδεοθύελλα» Γράφεται στον πίνακα η φράση: «Θεία Ευχαριστία = μεταμόρφωση του ανθρώπου και του κόσμου». Οι μαθητές/μαθήτριες αναστοχάζονται όσα διάβασαν, άκουσαν, είδαν, ερεύνησαν κατά τη διάρκεια του δίωρου και εκφράζουν με σύντομες φράσεις τα χαρακτηριστικά του ευχαριστιακού τρόπου ζωής, τις αλλαγές που συντελούνται στον άνθρωπο μέσα στη Θεία Ευχαριστία (π.χ. ευχαριστία, ευγνωμοσύνη, εμπιστοσύνη προς τον Θεό, αγάπη, αλληλεγγύη, προσφορά, «άνοιγμα» προς όλους και όλα, πνεύμα θυσίας, υπομονής, καρτερικότητας, κ.λπ.). Η δραστηριότητα λειτουργεί και ως αναστοχασμός.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
- α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Λυκείου ΔΕ 15, σ. 85, 87:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/898,3334/>
 2. Α΄ Λυκείου ΔΕ 45, σ. 223-224 (Μάξιμος Ομολογητής, *Μυσταγωγία*):
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/903,3371/>
- β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο» / Συλλογή εικόνων: Μυστικός Δείπνος:
 1. <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7366> (ανατολική τεχνοτροπία).
 2. <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7367> (δυτική τεχνοτροπία).
- γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠΟΠΑΙΘ και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
 1. «Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου», ΕΠΕΑΚ/έργα ΠΙ: Θεία Λειτουργία / Θεία Ευχαριστία & Ευχή Αναφοράς.
Καινή Διαθήκη: Λκ 17, 12-19 (Οι 10 λεπροί), Λκ 22, 14-20(Μυστικός Δείπνος).
- Αγιογραφικά χωρία σχετικά με τη θυσία (ενδεικτικά):
 - α) της Παλαιάς Διαθήκης : Γεν 4, 3-4, Αρ 15, 1-3, Λευϊτ 14, 1-7, Ψαλμ 69, 31-32· 51, 19,
 - β) της Καινής Διαθήκης: Μτ 9,13, Ρωμ 12, 1, Εβρ 9, 14. 26-28· 10, 5-14. 26· 13, 15-16, Εφ 2, 13· 5,2.
- Βιντεοσκοπημένη Θεία Λειτουργία με υπότιτλους στη νέα ελληνική (από το κανάλι «4Ε» σε συνεργασία με την oodegr.com (Η μετάφραση είναι του Μητρ. Σερβίων

- και Κοζάνης Διονυσίου (Ψαριανού):
<https://www.youtube.com/watch?v=yeES5MI7xIE>
- *Η Θεία Λειτουργία* [κείμενο και νεοελληνική μετάφραση του Μητρ. Σερβίων και Κοζάνης Διονυσίου (Ψαριανού)] σε ηλεκτρονική μορφή:
http://www.imks.gr/images/pdf/Iera_Keimena/leitoyrgia_ioannou_xrysostomou%20metafrasi.pdf (από την Ι. Μ. Κισάμου και Σελίνου)].
 - Αγίου Νικόλαου Καβάσιλα, *Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας* (αποσπάσματα) [Πηγή: Ιερά Μονή Παρακλήτου:
http://www.imparaklitou.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=95: foni-ton-pateron-23&catid=78&Itemid=470 και
http://oodegr.co/oode/pateres1/nik_kavasilas/erm_theias_leit1.htm#_toc64]
 - Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (2006). *Ευχαριστίας εξεμπλάριον: Ήτοι κείμενα εκκλησιολογικά και ευχαριστιακά*. Μέγαρο: Ευεργέτις, σ. 38-44
 - Καψάνης, Γ. , προηγούμεν. Ι. Μ. Οσ. Γρηγορίου (1982). Η ευχαριστιακή ζωή (ομιλία), στο <https://www.pemptousia.gr/2015/05/i-efcharistiaki-zoi-ston-paradiso/>
 - Μαντζαρίδης, Γ. (1991). *Χριστιανική ηθική*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 217.
 - Ψαριανός, Δ., Μητρ. Σερβίων και Κοζάνης (1986). *Η Θεία Λειτουργία*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
 - Olivier, Clement (1997). «Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς». Συνομιλώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α΄. Μτφρ. Κ. Χιωτέλλη. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 139.
 - Αποσπάσματα από την υμνολογία και τις ευχές της λατρείας.
 - Πινακούλας, π. Αντώνιος, *Ευχαριστία και Ηθική*, στο <http://www.antifono.gr/portal/.../4518-pinakoylas-eyxaristia-kai-ithiki.html>.
 - Έργο γραφιστικό της μοναχής Corita Kent, “God’s not dead, he’s bread”:

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Βασιλειάδης, Π. (1994). Ευχαριστία ή Κάθαρση το κριτήριο της Ορθοδοξίας. *Σύναξη*, τ. 49, σσ. 53-72.
2. *Βημόθυρο*, τχ. 2-3 (2010). [αφιερωμένο στο «Ψωμί των Ανθρώπων», με πολυποϊκίλο υλικό].
3. Γιαγκάζογλου, Σ. (2003). Ευχαριστία και άσκηση. Στο Συλλογ. *Σύναξις Ευχαριστίας: Χαριστήρια εις τιμήν του γέροντος Αιμιλιανού*. Αθήνα: Ίνδικτος - Ι.Μ. Σίμωνος Πέτρας, σσ. 335-364.

4. Γρηγόριος, Ιερομόναχος(2014) *Η Θεία Λειτουργία. Σχόλια* (5^η Βελτιωμένη Έκδοση). Άγιο Όρος: Ιερόν Κουτλουμουσιανόν Κελλίον Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.
5. Δωρόθεος, Αββάς (2011). *Έργα Ασκητικά*. Αθήνα: Ετοιμασία (Ι.Μ. Αγ. Ιωάννου Καρέα).
6. Θεοδώρου, Ευ. (2009). Εκκλησιολογικές διαστάσεις της Ευχαριστιακής Θεολογίας. Στο *Θεολογία*, τχ. 4 (2009), σ. 45-75. Διατίθεται στο: http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/2009_4_5_Theodorou.pdf
7. *Θεολογία*, τχ. 4 (2009). [αφιερωμένο στη «Θεία Ευχαριστία και Εκκλησία», στο διαδίκτυο: http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/archive_all_0009.asp?etos=2009]
8. Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (1998). *Η κτίση ως ευχαριστία: Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της οικολογίας*. Αθήνα: Ακρίτας.
9. Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (1994). Ευχαριστία και Βασιλεία του Θεού (α' μέρος). Σύναξη, τ. 49, σσ. 7-18.
10. Θεόκριτοφ, Τζ. (2010). Η Κοσμολογία της Ευχαριστίας: Ένας γεωλόγος φωτίζει Άγνωστες Όψεις του Μυστηρίου των Μυστηρίων, *Βημόθυρο* 2-3, σσ. 72-76.
11. Σμέμαν, Α. (2009). *Ευχαριστία: Το μυστήριο της Βασιλείας*. Μτφρ. Ι. Ροηλίδης. Αθήνα: Ακρίτας.
12. Σμέμαν, Α. (2010). *Για να ζήσει ο κόσμος*. Μτφρ. Ζ. Λορεντζάτος. Αθήνα: Δόμος.
13. Φάρος, π. Φ. (2002). *Η Εκκλησία ως σκάνδαλο και ως σωτηρία*. Αθήνα: Αρμός.

3.3 ΕΝΟΤΗΤΑ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναδεικνύουν διαστάσεις της ενότητας στη ζωή της χριστιανικής κοινότητας, - συνδυάζουν τη μυστηριακή ενότητα στην Εκκλησία με το αίτημα της ενότητας των ανθρώπων ολόκληρου του κόσμου. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάδειξη των διαστάσεων της ενότητας στη ζωή της Εκκλησίας και των μελών της. - Τεκμηρίωση της επίτευξης της ενότητας μέσω των μυστηρίων στην εκκλησιαστική κοινότητα. - Ανάλυση του οράματος της ενότητας των ανθρώπων.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Μοναξιά / αποξένωση και συντροφικότητα.

- «Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Μοιράζονται διάφορες φωτογραφίες (μιας συναυλίας, ενός ποδοσφαιρικού αγώνα εθνικής ομάδας, μιας χαρούμενης οικογένειας γύρω από τραπέζι, κάποιων φίλων, κ.λπ.). Οι μαθητές/μαθήτριες επιλέγουν μια φωτογραφία και εκφράζουν εάν έχουν εμπειρίες από παρόμοιες

καταστάσεις (με ερωτήματα όπως: πώς νιώθετε, τι σημασία έχει για σας η ομάδα, ο τραγουδιστής, η οικογένεια, οι φίλοι...). [Προαιρετικά μπορούν να γράφονται στον πίνακα τα συναισθήματα των μαθητών/μαθητριών, καθώς και η σημασία που έχει γι' αυτούς/αυτές η συντροφικότητα.] Στη συνέχεια, μοιράζονται φωτογραφίες με ανθρώπους μόνους, αποξενωμένους, περιθωριοποιημένους, και επαναλαμβάνεται η διαδικασία.

- Εναλλακτικά:

«Ακούγοντας: Τρία επί δύο (παραλλαγή του «Δέκα επί δύο»)»: Οι μαθητές/μαθήτριες ακούν πρώτα ένα τραγούδι με θέμα τη μοναξιά (π.χ. *Eleanor Rigby*, των Beatles) και σημειώνουν τρία συναισθήματα ή σκέψεις τους. Στη συνέχεια, ακούν ένα τραγούδι για τη φιλία, τη συντροφικότητα (π.χ. *Ας κρατήσουν οι χοροί*, του Δ. Σαββόπουλου), και σημειώνουν άλλα τρία συναισθήματα ή σκέψεις. Στο τέλος, ανακοινώνουν ό,τι σημείωσαν στην ολομέλεια. Προαιρετικά, κάποιες λέξεις σημειώνονται στον πίνακα.

Εφαρμόζοντας:

Προκλήσεις και δυσκολίες ενότητας και η ευθύνη της θρησκείας.

«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) – Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι»: Προβάλλεται/Δίνεται σε φωτοτυπία ένας πίνακας ζωγραφικής ή σκίτσο που καυτηριάζει θέματα που απομακρύνουν τους ανθρώπους (π.χ. του Pawel Kuczynski). Οι μαθητές/μαθήτριες απαντούν στις ερωτήσεις του μοτίβου. Στο τέλος, προσπαθούν να απαντήσουν στην ερώτηση: «Τι θα έκανε ο πιστός/η πιστή μιας θρησκείας, αν ήταν «παρών»/«παρούσα» στη σκηνή που απεικονίζεται;».

- Εναλλακτικά:

«Ομαδοσυνεργασία - Πέντε π και ένα γ»: Γράφεται στον πίνακα η φράση «Ἴνα πάντες ἔν ὧσιν» (μτφρ., *ώστε να είναι όλοι ένα*) και καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να τη διερευνήσουν σύμφωνα με τις ερωτήσεις του μοτίβου [Ποιος το είπε; (Σε ποιον;) Ποιο είναι το αίτημα; Πότε; Πού; Γιατί το είπε; Πώς μπορεί να γίνει πραγματικότητα (επισήμανση των δυσκολιών);]. Στη συνέχεια, δίνονται σε φωτοτυπία οι στίχοι του ευρύτερου χωρίου (Ιω 17, 20-23), καθώς και όποιοι άλλοι στίχοι κρίνονται απαραίτητοι για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου.

Διερευνώντας:

Η ενότητα στην εκκλησιαστική κοινότητα μέσα από το Βάπτισμα και την Ευχαριστία.

- «Ασκήσεις συνάρτησης»: Δίνονται οι λέξεις «Βάπτισμα» και «Ευχαριστία», μαζί με κείμενα σχετικά με τους συμβολισμούς τους (συμμετοχή στον θάνατο και στην Ανάσταση του Χριστού, κ.λπ.) και την ιστορική λειτουργική σύνδεσή τους με έμφαση στην έννοια της κοινότητας (=ενότητας των χριστιανών) (π.χ. Σμέμαν, Ζηζιούλας, Μεταλληνός, Ware, Σκαλτσής). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να

σχεδιάσουν σ' ένα φύλλο χαρτί τις «συναρτήσεις» μεταξύ των δύο μυστηρίων με βάση την εξήγηση των συμβολισμών τους.

- Εναλλακτικά:

«Συντάσσουν σειρά θέσεων - Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Δίνονται δύο σύντομες ευχές, μία από τη Θεία Λειτουργία και μία από την Ακολουθία του Βαπτίσματος [π.χ. «Τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰτήσάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα», από τη θ. Λειτουργία, και «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε» (ἢ «...Γράψον αὐτόν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου καὶ ἔνωσον αὐτόν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας σου») από την Ακολουθία του Βαπτίσματος] και το χωρίο Γαλ 3, 26-29. Οι μαθητές/μαθήτριες ανά δύο, αφού μελετήσουν τα κείμενα, συντάσσουν σειρά θέσεων με θέμα: Η ενότητα της εκκλησιαστικής κοινότητας

Αναπλαισιώνοντας:

Παραδείγματα ειρηνικής συνύπαρξης διάφορων χριστιανικών και θρησκευτικών κοινοτήτων.

- «Ομαδοσυνεργασία - Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται αποσπάσματα από: 1) τα επίσημα έγγραφα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) για την αποστολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο και για τις σχέσεις της προς τον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο, 2) το κοινό μήνυμα των Οικ. Πατριάρχη, Πάπα Ρώμης και Αρχιεπ. Ιερωνύμου στη Λέσβο (για τους πρόσφυγες, 16.4.2016), 3) ομιλίες του Οικουμενικού Πατριάρχη σχετικά με την ενότητα των ανθρώπων, 4) κείμενα του ΠΣΕ. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εντοπίσουν σε ομάδες και να σχολιάσουν στην ολομέλεια τα κοινά στοιχεία των κειμένων και τη σημασία τους για την ενότητα και την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων.

- Εναλλακτικά:

«Μελέτη περίπτωσης»: Η κοινότητα του Ταιζέ. Οι μαθητές/μαθήτριες επισκέπτονται τον διαδικτυακό τόπο του Ταιζέ και συλλέγουν πληροφορίες για την κοινότητα (εναλλακτικά, τους δίνεται υλικό σε φωτοτυπία). Διερευνούν ερωτήματα, όπως: Ξεπερνιούνται οι θρησκευτικές διαφορές μεταξύ Ρ/Καθολικών, Προτεσταντών και Ορθοδόξων στην κοινότητα; Τι τους συνδέει; Υπάρχει μεγάλη συμμετοχή; Συμμετέχουν οι νέοι/νέες; κ.λπ. [Εναλλακτικά, οι μαθητές/μαθήτριες θα μπορούσαν να μελετήσουν τις δραστηριότητες του μοναστηριού του Μπότζε στην Ιταλία.]

Αξιολογώντας:

Η ενότητα ως πρόταση υπέρβασης του ατομισμού.

- «Ιδεοθύελλα». Γράφεται στον πίνακα η λέξη «ατομισμός» και οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εκφράσουν τις σκέψεις τους μονολεκτικά ή με σύντομες φράσεις που καταγράφονται στον πίνακα. Στη συνέχεια, καλούνται να συνθέσουν και να εκφράσουν συνθήματα κατά του ατομισμού, αξιοποιώντας την προηγούμενη μελέτη και διερεύνησή τους.

- Εναλλακτικά:
«Ομαδοσυνεργασία - Σύνταξη κειμένου σε ρόλο»: Οι μαθητές/μαθήτριες (σε ομάδες) στον ρόλο ενός δημοσιογράφου με κοινωνική ευαισθησία ή ενός ακτιβιστή/μιας ακτιβίστριας για την ενότητα των ανθρώπων καλούνται να γράψουν ένα σύνθημα/ένα σύντομο μήνυμα προς όλους τους ανθρώπους/ένα «δεκάλογο», εμπνεόμενοι από όσα διερεύνησαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Λυκείου ΔΕ 21:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3346/>
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο» / Συλλογή εικόνων: Δράσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου: Σχέσεις με Ετερόδοξους: <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1104?locale=el>.
- Φωτογραφικό υλικό από περιοδικά με διάφορες πτυχές συναθροίσεων ανθρώπων
- Τραγούδια:
 - 1. Beatles, *Eleanor Rigby*,
 - 2. Γυρίζω τις πλάτες μου στο μέλλον-Αφοι Κατσιμίχα
 - 3. Θέλω να θυμάσαι-TUS
 - 4. . Σαββόπουλος, Δ. *Ας κρατήσουν οι χοροί*.
- Άρθρα από τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο σχετικά με τις συναντήσεις του πατριάρχη Βαρθολομαίου και του πάπα Φραγκίσκου: π.χ.
 - Κοινό μήνυμα των Οικ. Πατριάρχη, Πάπα Ρώμης και Αρχιεπ. Ιερωνύμου στη Λέσβο (για τους πρόσφυγες, 16.4.2016):
http://www.ecclesia.gr/epikairota/main_epikairota_next.asp?id=1767
 - Ομιλία Πατριάρχη προς τον Πάπα κατά την Θείαν Λειτουργίαν τῆς Ἑορτῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ (30 Νοεμβρίου 2014): <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1994&tla=gr>
 - Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου πρό τοῦ Παναγίου Τάφου (25 Μαΐου 2014)
<http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1920&tla=gr>
- Βίντεο από το Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο από τις επισκέψεις Πάπα και Οικουμενικού Πατριάρχη, στο www.avarchive.gr.
- Ιστοσελίδα Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως: www.ec-patr.org
- Εκδόσεις και πρακτικά συνελεύσεων από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών: <http://www.oikoumene.org/en>.

- Υλικό στο διαδίκτυο για την κοινότητα του Ταιζέ: www.taize.fr
 - Υλικό στο διαδίκτυο για το μοναστήρι του Μπόζε (Bose): <http://www.monasterodibose.it/> (στην αγγλική, γαλλική, ιταλική και ισπανική γλώσσα).
 - Βουλγαράκης Η. (2007). *Ιεραποστολή: Μεθόριος Χριστιανισμού και Ελληνισμού*. Αθήνα: Μαΐστρος (ιδίως κεφ. «Η διπλή χαρά του Πάσχα», σσ. 238-245).
 - Ζηζιούλας, Ι., Μητρ. Περγάμου (1999). Άγιον Βάπτισμα και Θεία Λειτουργία. Εισήγηση στο Α΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχών Ι. Μητροπόλεων (8-10 Οκτωβρίου 1999 - Ίερά Μονή Πεντέλης), με θέμα: «Εξ ύδατος και Πνεύματος. Το Μυστήριο του Αγίου Βαπτίσματος, χθες και σήμερα. Στο: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/agio_vaptisma_theia_leitourgia.pdf
 - Μεταλληνός, Γ. (1999). «Εξ ύδατος και πνεύματος». *Η Θεολογία του αγίου Βαπτίσματος*. Εισήγηση στο Α΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχών Ι. Μητροπόλεων (8-10 Οκτωβρίου 1999 - Ίερά Μονή Πεντέλης), με θέμα: «Εξ ύδατος και Πνεύματος. Το Μυστήριο του Αγίου Βαπτίσματος, χθες και σήμερα. Στο: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/ydor_kai_pnevma.pdf
 - Σκαλτσής, Π. (1999). Θεολογία και σύμβολα του Βαπτίσματος. Εισήγηση στο Α΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχών Ι. Μητροπόλεων (8-10 Οκτωβρίου 1999 - Ίερά Μονή Πεντέλης), με θέμα: «Εξ ύδατος και Πνεύματος. Το Μυστήριο του Αγίου Βαπτίσματος, χθες και σήμερα. Στο: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/symvola_vaptismatos.pdf
- Σμέμαν, Αλ. (1990). *Εξ ύδατος και πνεύματος*. Μτφρ. Ι. Ροηλίδης. Αθήνα: Δόμος.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. *Compassito. Μικρή Πυξίδα: Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα για παιδιά*. Λευκωσία Κύπρου: Council of Europe (ελεύθερο στο διαδίκτυο), σ. 174.
2. Βασιλειάδης, Π. (2007). *Ενότητα και Μαρτυρία*. Αθήνα: Επίκεντρο.
3. Βουλγαράκης, Η. (2007). *Ιεραποστολή: Μεθόριος Χριστιανισμού και Ελληνισμού*. Αθήνα: Μαΐστρος (ιδίως κεφ. «Η διπλή χαρά του Πάσχα», σσ. 238-245).
4. Γιαννουλάτος, Α., Αρχ. Τιράνων (2002). *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*. Αθήνα: Ακρίτας.
5. Ζηζιούλας, Ι. (1990). *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω επισκόπω*. Αθήνα: Γρηγόρης.
6. Καραβιδόπουλος, Ι. (2013). Η ενότητα της Εκκλησίας. Άρθρο για το [amen.gr](http://www.amen.gr/article/i-enotita-tis-ekklisias): <http://www.amen.gr/article/i-enotita-tis-ekklisias>

7. Κλεμάν, Ο. *Ταιζέ: Ένα νόημα στη ζωή*. Μτφρ. Κ. Χιωτέλλη (υπό έκδοση). [Υπάρχει στα γαλλικά: Clément, O. (1997). *Taizé: Un sens à la vie*. Παρίσι: Bayard-Centurion, και αγγλικά: *Taizé, a Meaning to Life*. Σικάγο: GIA. Μερική διαδικτυακή πρόσβαση].
8. Νέστωρ, Μητροπολίτης (2012). *Αναμνήσεις από την Καμτσάτκα*. Αθήνα: Ι. Μονή Παρακλήτου.
9. Παπαθανασίου, Α. (2008). *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται*. Αθήνα: Εν πλω.
10. Πασσάκος, Δ. (1997). *Ευχαριστία και Ιεραποστολή. Κοινωνιολογικές προϋποθέσεις της Παύλειας Θεολογίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
11. *Σύναξη*, τχ. 11 (1984). «Ίνα ὡσιν ἔν».

3.4 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αξιολογούν τη θρησκευτική ταυτότητα ως παράγοντα που επηρεάζει τις προσωπικές επιλογές, - διακρίνουν στοιχεία της θεολογίας του προσώπου της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στις σχέσεις των ανθρώπων. 	<ul style="list-style-type: none"> - Σύνδεση της θρησκευτικής ταυτότητας με την ιδιοπροσωπία. - Ανάλυση της έννοιας του προσώπου όπως προκύπτει από τη θεολογία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. - Διατύπωση κριτηρίων αξιολόγησης των σχέσεων με τους άλλους με βάση τη θεολογία του προσώπου.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Χαρίσματα που έχουν οι μαθητές/ μαθήτριες ως μοναδικές και ανεπανάληπτες προσωπικότητες.

- «Το χέρι μου στο χαρτί»: Στο περίγραμμα του χεριού του/της κάθε μαθητής/μαθήτρια γράφει κάτι για τον εαυτό του/της (χάρισμα, δεξιότητα, επίτευγμα, κ.λπ.) που του/της αρέσει. Σε δεύτερο περίγραμμα χεριού γράφει κάποιο χαρακτηριστικό του που δεν του/της αρέσει και που θα ήθελε να το αλλάξει. Συζήτηση κοινών στοιχείων, ιδιαίτερων χαρισμάτων και διαφορών.
- Εναλλακτικά:
«Δημοπρασία»: Οι μαθητές/μαθήτριες συζητούν ανά δύο και ανταλλάσσουν τα θετικά στοιχεία, ταλέντα, δεξιότητες που έχουν. Στη συνέχεια ο ένας/μία προσπαθεί να «πουλήσει» τον άλλο/την άλλη σε εικονική δημοπρασία στην τάξη, διαλαλώντας τα χαρίσματα που έχει.

Νοηματοδοτώντας:

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία.

- «Ομαδοσυνεργασία – Σύνταξη κειμένου σε ρόλο»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα υποδύεται τον λεξικογράφο που πρέπει να καταγράψει τον ορισμό της λ. πρόσωπο με τη θεολογική (ορθόδοξη) σημασία του. Τίθενται στη διάθεση κάθε ομάδας κείμενα αγιογραφικά (Γεν 1, 26-27. 2, 7. 3, 1-19) και θεολογικά (π.χ. Καραβιδόπουλος, Ζηζιούλας, Wage, Γέροντας Εφραίμ, Γιαγκάζογλου, Παπαθανασίου, βιβλία Β΄ Λυκείου ΔΕ 10 και Γ΄ Λυκείου ΔΕ 22), που θα τη βοηθήσει να συντάξει τον ορισμό. Στο τέλος, δίνεται ο ορισμός της λ. πρόσωπο με την ετυμολογία της από λεξικό (π.χ. Μπαμπινιώτης).
- Εναλλακτικά:
«Ασκήσεις συνάρτησης (ή Εννοιολογικός χάρτης) – Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου (TPS)»: Δίνονται οι λέξεις *πρόσωπο, άτομο, άνθρωπος, προσωπείο, κατ' εικόνα Θεού, καθ'ομοίωσιν*. Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού μελετήσουν σχετικά αγιογραφικά (Γεν 1, 26-27. 2, 7. 3, 1-19) και θεολογικά κείμενα που τους δίνονται (π.χ. Καραβιδόπουλος, Ζηζιούλας, Wage, Γέροντας Εφραίμ, Γιαγκάζογλου, Παπαθανασίου, βιβλία Β΄ Λυκείου ΔΕ 10 και Γ΄ Λυκείου ΔΕ 22), γράφουν τον σύντομο ορισμό κάθε λέξης και προσπαθούν να βρουν τρόπους «συνάρτησής» τους (ή να φτιάξουν έναν εννοιολογικό χάρτη).

Αναλύοντας:

Το άνοιγμα του προσώπου προς τον άλλον. Ο ρόλος της θρησκευτικής ταυτότητας/ιδιοπροσωπίας.

- «Επ' αυτού θα είχα να πω...»: Δίνεται/Γράφεται στον πίνακα η φράση του Τζωρτζ Μπερναρντ Σω: «Ο άνθρωπος αποτελείται από τρεις διαφορετικούς ανθρώπους: από εκείνον που οι ίδιοι εμείς πιστεύουμε πως είμαστε, εκείνον που οι άλλοι πιστεύουν πως είμαστε και εκείνον που πραγματικά είμαστε» ή η φράση του Θ. Ν. Παπαθανασίου «Ο άνθρωπος είναι νησί. Πελάγη ολόκληρα βρίσκονται ανάμεσα στον καθένα μας και στους άλλους» (2009, σ. 21). Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εκφράσουν την άποψή τους εκκινώντας από την ετυμολογία της λ. πρόσωπο (Μπαμπινιώτης) και αξιοποιώντας τη διερεύνηση του προηγούμενου διδακτικού βήματος. Η συζήτηση στρέφεται γύρω από τα ερωτήματα: Πόσο σημαντικός είναι ο άλλος για την ταυτότητά μου; Τι διακινδύνευση εμπερικλείει το άνοιγμα προς τον άλλο; Η θρησκεία αποτελεί στοιχείο της ιδιοπροσωπίας/ταυτότητας ενός ανθρώπου; [Επικουρικά, μπορεί να δοθεί και η σημασία των λ. *ταυτότητα* και *ιδιοπροσωπία* από λεξικό (π.χ. Μπαμπινιώτης)].
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός: Η αρχή, η μέση και το τέλος». Προβάλλεται/Δίνεται σε φωτοτυπία ένας πίνακας, σκίτσο ή φωτογραφία από το διαδίκτυο με θέμα την υποκρισία, και γράφεται στον πίνακα η φράση: «Η συνάντηση με τον άλλο: έξοδος από τον εαυτό. Απειλή ή ευκαιρία;». Οι μαθητές/μαθήτριες αποφασίζουν αν η εικόνα που τους δίνεται είναι η αρχή, η μέση ή το τέλος μιας ιστορίας και

προσπαθούν να φανταστούν τι προηγήθηκε ή/και τι έπεται. [Για εξοικονόμηση χρόνου, θα μπορούσε να δοθεί κατευθείαν από τον/την εκπαιδευτικό ότι η εικόνα αποτελεί π.χ. την αρχή μιας ιστορίας]. Στο τέλος, διαβάζεται και ερμηνεύεται ο περίπατος του Ιησού πάνω στα νερά της λίμνης (Μτ 14, 22-33, βλ. Παπαθανασίου, σ. 23-24) και τίθεται το ερώτημα κατά πόσον η θρησκευτική πίστη ενός ανθρώπου επηρεάζει την ταυτότητά του και την προσέγγιση του άλλου.

Εφαρμόζοντας:

Οι διαφορές των προσώπων ως στοιχείο πολιτισμού και ποικιλομορφίας.

- «Ομαδοσυνεργασία – Συλλογικός ρόλος»: Δίνεται το εξής «σενάριο»: «Ξαφνικά μπαίνει στην τάξη σου ένας νέος μαθητής/μια νέα μαθήτρια, που διαφέρει ως προς το χρώμα, τη θρησκεία και τις πολιτιστικές καταβολές από τους υπόλοιπους». Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Οι μισές ομάδες υποδύονται τον ρόλο ενός μαθητή/μιας μαθήτριας από την τάξη και πρέπει να αποφασίσουν πώς θα συμπεριφερθεί στον νέο μαθητή/στη νέα μαθήτρια. Οι άλλες μισές υποδύονται τον νέο μαθητή/τη νέα μαθήτρια και καλούνται να αποφασίσουν πώς θα συμπεριφερθεί στους μαθητές/στις μαθήτριες της τάξης. Επικουρικά θα μπορούσαν να δοθούν στις ομάδες σχετικά αγιογραφικά, πατερικά και θεολογικά κείμενα (π.χ. Εφεσ. 4,4-7, Α Κορ 12, 4-13, Μ. Βασίλειος, Wage, Παπαθανασίου) ή και ο ορισμός της λ. πολιτισμός από λεξικό (π.χ. Μπαμπινιώτης).
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking) – Βλέπω/Ακούω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι (παραλλαγή)»: Γίνεται προβολή του μουσικού βίντεο των Ηνωμένων Εθνών «United 7 Billion Actions» . Αμέσως μετά δίνεται το κοντάκι της εορτής της Πεντηκοστής («Ότε καταβάς τας γλώσσας συνέχεε...») στο πρωτότυπο και σε μετάφραση. Ακολουθεί συζήτηση σύμφωνα με το μοτίβο.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Β΄ Λυκείου ΔΕ 10:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13168/>
 2. Γ΄ Λυκείου ΔΕ 22, σ. 172-173:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4011/>
 - β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:

1. Συλλογή φωτογραφιών: Ορθόδοξη ιεραποστολή, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4474>.
 2. Συλλογή φωτογραφιών: Ορθόδοξα σχολεία Ιεραποστολών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4236>.
 3. Συλλογή φωτογραφιών: Δράσεις Ορθοδόξων Ιεραποστολών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4224>.
- Μουσικό βίντεο: «United 7 Billion Actions», των Ηνωμένων Εθνών: <https://www.youtube.com/watch?v=mdu71FSKJvI>
 - Γεν 1, 26-27. 2, 7. 3, 1-19.
 - Μτ 14, 22-33, Εφεσ. 4, 2-7, Α Κορ 12, 4-13.
 - Κοντάκιο της εορτής της Πεντηκοστής
 - Γέροντας Εφραίμ, Καθηγούμ. Ι. Μονής Βατοπαιδίου (2013). Από το μετανεωτερικό προσωπείο στο πρόσωπο, στο <http://www.pemptousia.gr/2013/07/aro-to-metaneoteriko-prosopio-sto-pr/>
 - Γιαγκάζογλου, Στ. Το ήθος του προσώπου. Εκκλησιολογική θεώρηση της ύπαρξης. Στο users.sch.gr/polstrantz/ithos.doc.
 - Ζηζιούλας, Ι. (1977). Από το προσωπείον εις το πρόσωπον: Η συμβολή της πατερικής θεολογίας εις την έννοιαν του προσώπου. Στον συλλ. τόμο *Χαριστήρια εις τιμήν του Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μελίτωνος*. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, σ.σ. 287-323.
 - Θεοδώρου, Ευ. (1982). *Ανθολόγιο πατερικών κειμένων*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 170-173 (Περικοπή από την ομιλία του **Μ. Βασιλείου** στο «Πρόσεχε σεαυτώ» Ε.Π. 31, 205-208).
 - Καραβιδόπουλος, Ι. (1979). *Προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., σ. 12-26.
 - Καραβιδόπουλος, Ι. (2015). Ενότητα της πίστεως και ποικιλία των χαρισμάτων, στο <http://www.amen.gr/article/enotita-tis-pisteos-kai-poikilia-ton-xarismaton>
 - Παπαθανασίου, Θ. Ν. (2009²). *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται*. Αθήνα: Εν πλω.
 - Ware, Κ. (2001). *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*. Αθήνα: Ακρίτας, σ. 345εξ, 380, 384-385.
 - Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

Θεολογία:

1. Γιανναράς, Χ. (2006). *Το πρόσωπο και ο έρως*. Αθήνα: Δόμος.
2. Συλλογ. (2010). *Η υποδοχή του Άλλου: Ορθόδοξες πνευματικές αξίες και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Αρμός.

Λογοτεχνία:

1. Γκάσκελ, Ε. (2004). *Ρουθ*. Μτφρ. Δ. Καραφύλλη. Αθήνα: Μαΐστρος.

2. Έλιοτ, Τζ. (2007). *Σίλας Μάρνερ*. Μτφρ. Γ. Κονδύλης. Αθήνα: Μαΐστρος.
3. Σολτζενίτσιν, Α. (1970). *Πτέρυγα Καρκινοπαθών*. Μτφρ. Αλέξανδρος Π. Αθήνα: Αφοί Τολίδη.
4. Χώθορν, Ν. (2005). *Το Άλικο Γράμμα*. Μτφρ. Ξ. Κομνηνός. Αθήνα: Ίνδικτος.

Προσωποκεντρικές θεωρήσεις σε άλλες επιστήμες:

1. Bateson, G. (1991). *A Sacred Unity - Further Steps to an Ecology of Mind*. Νέα Υόρκη: Harper Collins Publishers.
2. Rogers, C. (2006). *Η γένεση του προσώπου*. Μτφρ. Χ. Βοντά και Γ. Μουλαδούδης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα [ή *Το γίνεσθαι του προσώπου*, Αθήνα: Ερευνητές].
3. Μπόσκολο, Λ. και Π. Μπερτράντο (2008). *Ατομική Συστημική Θεραπεία*. Μαΐστρος.

3.5 ΟΡΙΑ / ΝΟΜΟΣ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αναγνωρίζουν τα όρια ως στοιχείο λειτουργίας και ζωής της χριστιανικής κοινότητας, - εξηγούν τη σχέση νόμου και ελευθερίας στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη, - διατυπώνουν συλλογισμούς σχετικά με τον νόμο του Θεού και τον νόμο των ανθρώπων. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αναγνώριση ορίων και νόμων σε θρησκευτικά και κοινωνικά πλαίσια. - Ανάλυση της σχέσης νόμου και ελευθερίας στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη. - Διατύπωση συλλογισμών για τα όρια και τον νόμο στη θρησκεία και στην κοινωνία.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Οι συνέπειες της μη τήρησης των νόμων / ορίων σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο.

- «Ιδεοθύελλα»: Γράφεται στον πίνακα η φράση «Απαγορεύεται το απαγορεύεται» [Εναλλακτικά, τίθεται το ερώτημα: «Τι θα συνέβαινε σε μια πόλη, αν δεν υπήρχαν φωτεινοί σηματοδότες ή οδική σήμανση;»]. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να εκφράσουν μονολεκτικά ή σύντομα τις σκέψεις ή/και τα συναισθήματά τους.
- Εναλλακτικά:
 - «Στο σκοινί της μπουγάδας (παραλλαγή)»: Δίνεται το εξής «σενάριο»: «Ζεις σε μια οικογένεια που δεν έχει κανόνες και όρια». Διανέμονται πολύχρωμα αυτοκόλλητα χαρτάκια. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να γράψουν κάτι που τους αρέσει ή κάτι που δεν τους αρέσει σ' αυτή την υποτιθέμενη κατάσταση.

Κάθε μαθητής/μαθήτρια κολλάει στον πίνακα το χαρτάκι του/της, αφού διαβάσει δυνατά ό,τι έγραψε. Στη συνέχεια, ομαδοποιούνται ανάλογα με το περιεχόμενό τους σε δύο στήλες: «Μου αρέσει» - «Δεν μου αρέσει». Ακολουθεί σύντομος σχολιασμός.

Νοηματοδοτώντας:

Νόμος και όρια στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη.

- «Βιβλικά αινίγματα (κουίζ) (παραλλαγή) – Σκέψου, Συζήτησε, Μοιράσου»: Δίνονται διάφορα χωρία από την Παλαιά και Καινή Διαθήκη, χωρίς να αναφέρεται η προέλευσή τους (π.χ. βλ. Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό). Οι μαθητές/μαθήτριες ανά δύο καλούνται να «μαντέψουν» κρίνοντας από το περιεχόμενό τους ποια ανήκουν στην Παλαιά και ποια στην Καινή Διαθήκη (γράφοντας δίπλα από το καθένα τα αρχικά Π.Δ. και Κ.Δ.). Στη συνέχεια, επιλέγουν ποιο τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση, το ανακοινώνουν στην ολομέλεια και δικαιολογούν την απάντησή τους.
- Εναλλακτικά:
 - «Ομαδοσυνεργασία - Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Δίνονται οι λέξεις-έννοιες: *άνθρωπος, νόμος/εντολή (του Θεού), όρια, αμαρτία, πίστη, αγάπη, ελευθερία, Χριστός, σωτηρία*. Οι μαθητές/μαθήτριες βασιζόμενοι σε διάφορα αγιογραφικά χωρία που τους δίνονται (π.χ. βλ. Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό) επιχειρούν να καταγράψουν τον τρόπο σύνδεσης των λέξεων-εννοιών. (Για εξοικονόμηση χρόνου, θα μπορούσαν να δοθούν διαφορετικές λέξεις-έννοιες σε κάθε ομάδα με τα αντίστοιχα χωρία). Στο τέλος, τίθεται το ερώτημα: Ο Νόμος της Παλαιάς Διαθήκης έχει θέση στη ζωή του χριστιανού/της χριστιανής;

Αναλύοντας:

Τα όρια ως παράγοντας ελευθερίας.

- «Σιωπηλό ερέθισμα με κείμενο»: Αναγράφεται στον πίνακα/Δίνεται ένας θρησκευτικός νόμος (π.χ. Ού φονεύσεις, ού μοιχεύσεις κ.λπ.) ή ένα ρητό (π.χ. «Αγάπα και κάνε ό,τι θες») ή απόσπασμα από θεολογικό κείμενο (π.χ. π. Ευάγγ. Γκανάς, Γιούλτσης, Σχολ. βιβλίο Γ' λυκείου ΔΕ 2). Ακολουθεί συζήτηση με αφετηρία τις εντυπώσεις των μαθητών/μαθητριών από τον νόμο/ρητό/κείμενο. (Ερωτήματα που μπορούν να τεθούν επιπλέον είναι: Πώς περιορίζει τον άνθρωπο και από τι τον προστατεύει ο νόμος; Ο θρησκευτικός νόμος εξασφαλίζει την ελευθερία;)
- Εναλλακτικά:
 - «Θετικό-Αρνητικό». Διαβάζονται διάφορες θέσεις σχετικά με τα όρια και την ελευθερία. Οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να πάρουν θέση κοντά στον νοητό αρνητικό ή στον θετικό πόλο της αίθουσας και δικαιολογούν την άποψή τους. [Παράδειγμα θέσεων: Τα όρια μου δείχνουν ότι κάποιοι ενδιαφέρονται για εμένα / Μέσα σε όρια μπορώ να κινούμαι ελεύθερα / Όταν δεν υπάρχουν όρια, νομίζω

ότι χάνομαι, φοβάμαι / Μου αρέσει να ζω χωρίς όρια / Η θρησκεία μου βάζει όρια που δεν αντέχω, κ.ο.κ.]

Εφαρμόζοντας:

Νόμος Θεού και νόμος ανθρώπων.

- «Διάδρομος συνείδησης»: Γράφεται στον πίνακα η φράση «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μάλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πραξ 5, 29) και δίνεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο εἶπε αυτή τη φράση ο απόστολος Πέτρος και ποιος ἦταν ο κίνδυνος που αντιμετώπιζαν οι απόστολοι (χωρίς να αποκαλυφθεί τι ἔγινε τελικά) (Πραξ 5, 12-42). Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε δύο ομάδες και κάθε μία καταγράφει 5 βασικά επιχειρήματα σύμφωνα με τα οποία ο απ. Πέτρος πρέπει να υπακούσει στις εντολές ή να μην υπακούσει. Στη συνέχεια 5 εκπρόσωποι από κάθε ομάδα στέκονται ὀρθιοι/ὀρθίες ο ένας δίπλα στον ἄλλο, η μία ομάδα απέναντι από την ἄλλη, δημιουργώντας έναν «διάδρομο», που παριστάνει τη φωνή της συνείδησης. Όλοι/ὄλες οι υπόλοιποι/υπόλοιπες μαθητές/μαθήτριες καλούνται να συμμετέχουν ανεξάρτητα σε ποια ομάδα ανήκαν και πάρουν τον ρόλο του απ. Πέτρος που πρέπει να ακούσει τη συνείδησή του και να αποφασίσει. Κάθε μαθητής/ μαθήτρια υποδυόμενος/η τον ρόλο του απ. Πέτρος στέκεται στην αρχή του «διαδρόμου». Στην πρώτη φάση, καθώς αρχίζει να διασχίζει το διάδρομο, ὅσοι μαθητές/ὄσες μαθήτριες στέκονται δεξιά του/της λένε με τη σειρά ο καθένας/η καθεμία διάφορα επιχειρήματα, προκειμένου να τον/την κάνουν να υπακούσει στις εντολές του Συνεδρίου· ὅσοι/ὄσες στέκονται αριστερά του/της λένε επιχειρήματα για το αντίθετο (να μην υπακούσει στις εντολές του Συνεδρίου και να συνεχίσει το ἔργο του). Στη δεύτερη φάση, ο μαθητής/η μαθήτρια προχωράει μέσα στο διάδρομο αντίστροφα, και οι μαθητές/μαθήτριες δεξιά αριστερά λένε ὅσα εἶπαν πριν αλλά ταυτόχρονα (μιλώντας ὅλοι μαζί). Στο τέλος, ο μαθητής/η μαθήτρια που υποδύθηκε τον απ. Πέτρο κάθεται πίσω από την ομάδα που τον ἔπεισε. Αφού περάσουν ὅλοι/ὄλες από το διάδρομο συνείδησης και πάρουν θέση ανάλογα με τι αποφάσισαν γίνεται συζήτηση και ο καθένας/ η καθεμία μοιράζεται με την ολομέλεια τα συναισθήματα που ἔνωσε και τις σκέψεις που ἔκανε, ὅσο προχωρούσε στον «διάδρομο της συνείδησής του/της» εξηγώντας τους λόγους της απόφασής του/ της και της σημασίας της. Σημασία ἔχει να συζητηθούν οι συνέπειες της απόφασης και να αποκαλυφθεί τι ἔγινε τελικά και να σκεφτούν τι θα γινόταν στην αντίθετη περίπτωση. [Εναλλακτικά, μπορεί να δοθεί το δυνητικό δίλημμα ενός αγίου/μίας αγίας πριν το μαρτυρικό τέλος του/της.]
- Εναλλακτικά:
«Αντιγνωμίες» με αφορμή την υπόθεση Charlie Hebdo. Αρχικά, δίνονται πληροφορίες για την υπόθεση (π.χ. βικιπαίδεια) και (προαιρετικά) ο ορισμός της *ελευθεροτυπίας* και της *ελευθερίας του λόγου* από λεξικό (π.χ. Μπαμπινιώτης). Κατόπιν, οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε δύο ομάδες και καλούνται να

επιχειρηματολογήσουν υπέρ της θέσης που δίνεται στην καθεμία. Ομάδα Α: «Μπορώ να λέω και να δημοσιεύω ό,τι θέλω». Ομάδα Β: «Η θρησκεία μου είναι το ιερότερο στοιχείο της προσωπικότητάς μου. Η προσβολή στη θρησκεία μου με πλήττει προσωπικά».

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
- α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας:
 1. Α΄ Γυμνασίου ΔΕ 10:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A109/355/2385,9139/>
 2. Γ΄ Λυκείου ΔΕ 2, σ. 18-20, 22:
<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C134/152/1091,4005/>
- β) Ψηφιακό Σχολείο / Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Κουίζ: Μεγάλη Σαρακοστή και νησίσιμες τροφές,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4697>.
 - β) Εκπαιδευτικά λογισμικά .ΥΠ.Π.Ε.Θ. και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό):
 1. «Θρησκευτικά Β΄ Λυκείου», ΕΠΕΑΕΚ/έργα ΠΙ: Ισλάμ / Πέντε στύλοι του Ισλάμ / Νηστεία.
- Παλαιά Διαθήκη: Γεν 20, 1-17 (Οι Δέκα Εντολές) . Ψαλμ 19, 8· 40, 9· 119, 174
- Καινή Διαθήκη:

Μτ 5-7 (Επί του όρους ομιλία, αποσπάσματα)· 11, 13· 12, 9-14· 15, 4-9· 21, 17· 22, 36-40· 23, 1-4· 23, 13-23 (αποσπάσματα)· 28, 19-20

Λκ 2, 39

Ιω 1, 17· 7, 23· 13, 34.

Πραξ 15, 1-29 (Αποστολική σύνοδος)

Ρωμ 2, 14. 18· 3, 20· 7, 6-7

Α Κορ 6, 12

Γαλ 2, 16. 21· 3, 11-12. 19-21. 23-24· 5, 6. 13-15· 22-23· 6, 2.
- Γιούλτσης Β. Τ. (2011). Ελευθερία και υπακοή στην Ορθόδοξη Χριστιανική Ηθική. Στο: <https://www.pemptousia.gr/2011/08/eleftheria-ke-ipakoi-stin-orthodoxi-chr/>
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Ζουμπουλάκης, Σ. (Επιμ.) (2013). *Η επιστροφή της ηθικής. Παλαιά και νέα ερωτήματα*. Αθήνα: Άρτος Ζωής. [Συλλογικός τόμος με ποικίλο υλικό].
2. Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ.(2011). *Εκπαιδευτικοί εν δράσει. Νέα πολυτροπική διδακτική*. Αθήνα: Γρηγόρης.
3. Κρουσταλάκη, Ευ. (2007). *Δικαιοσύνη και δικαίωση: Από την ανθρώπινη δικαιοσύνη στην εκ Θεού δικαίωση*. Αθήνα: Εν πλω.
4. Τσελεγγίδης Δ. Ο χαρακτήρας της ελευθερίας του ανθρώπου κατά τον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά. Στο <http://www.impantokratoros.gr/631172AA.el.aspx> Άγιος Νεκτάριος. Ομιλία περί της αληθούς ελευθερίας. Στο http://agiosdionysios.blogspot.gr/2010/12/blog-post_8654.html (ιστοσελίδα του Ι. Ν. Αγίου Διονυσίου Αχαρνών)
5. Cloyd, H. & Townsend, J. (2014). *Όρια Ζωής: Πρέπει να έχεις έναν εαυτό για να μπορείς να τον προσφέρεις*. Αθήνα: Η Έλαφος.